

DE SPION VAN DE TEXTIELFABRIEK

Jan Leysens & Joachim Sneyers

Meer in deze reeks

Op missie naar de zeebodem

Hoe de aarde beweegt

Is er leven in het heelal?

De ontdekking van de dinosaurussen

Tocht naar de Noordpool

Leven tussen de apen

De kunst van het vliegen

De geboorte van de computertaal

Lessen uit de natuur

Het mysterie van de tijd

Voor Mirte, Seppe en Hanne,
die mij elke dag de wereld opnieuw leren ontdekken.

Jan Leysens

Dit boek kwam tot stand in samenwerking
met het Industriemuseum in Gent

Tekst: Jan Leysens

Illustraties: Joachim Sneyers

Wonderwaar. De spion van de textielfabriek

© 2026 Clavis Uitgeverij, Hasselt – Amsterdam – New York

Trefw.: ontdekken, geschiedenis, technologie, kleren

NUR 210, 225

ISBN 978 90 448 6444 1

D/2026/4124/305

Alle rechten voorbehouden

www.clavisbooks.com

www.wonderwaar.be

www.joachimsneyers.be

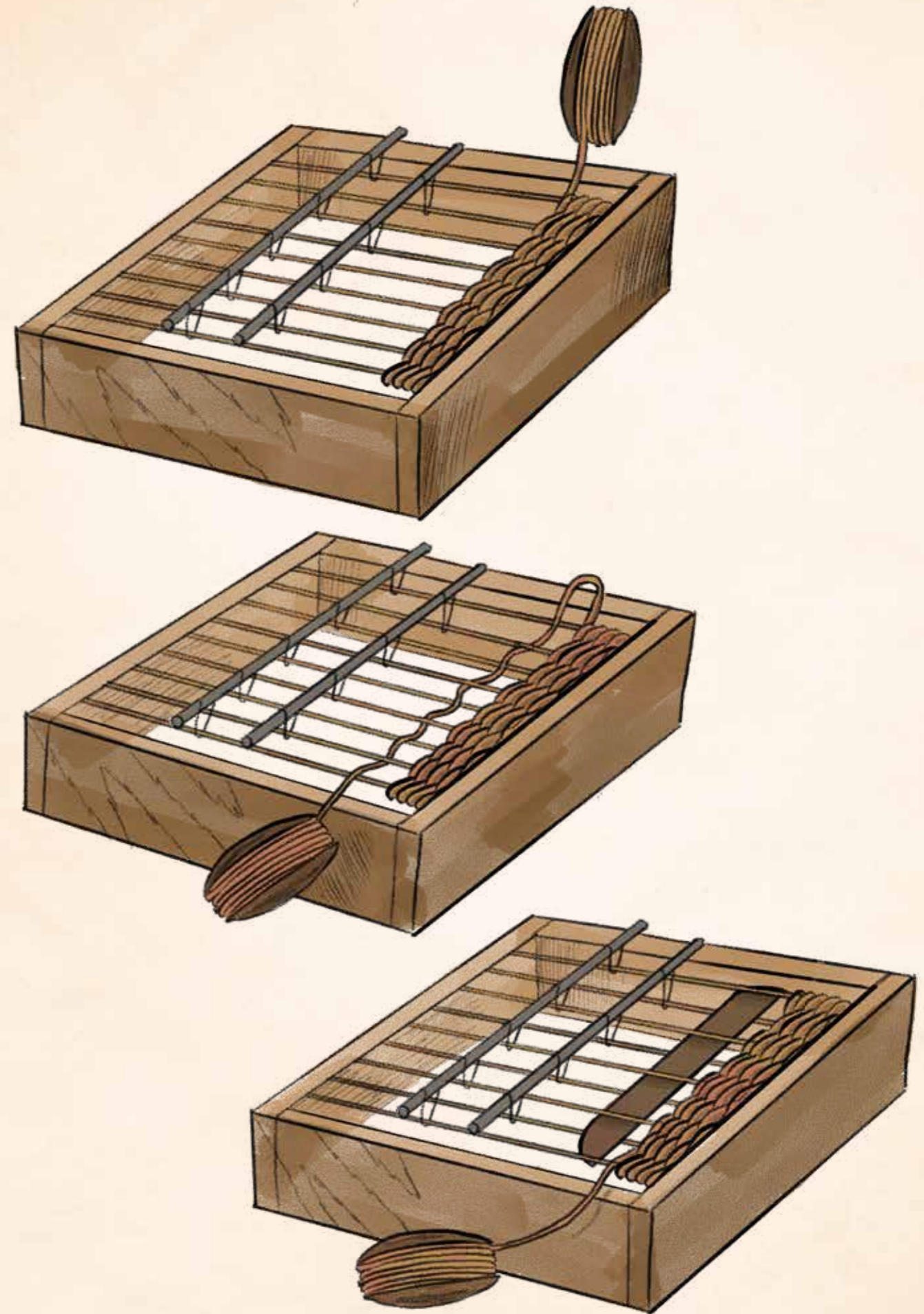
Wist je dat kledij tot de vroegste uitvindingen van de mens behoort? Wanneer mensen precies kleren zijn beginnen dragen is niet helemaal duidelijk, maar het zou wel eens 170.000 jaar geleden kunnen zijn! In het begin gebruikten onze voorouders daar vooral dierenhuiden voor, pas later ook stoffen. Het oudste teruggevonden stuk textiel werd ontdekt in Peru. Het werd geweven uit plantenvezels en is meer dan 10.000 jaar oud.

Textiel wordt gezien als een van de belangrijkste uitvindingen. Kleren beschermden onze voorouders tegen kou, regen en wind. Maar met textiel konden ze ook zakken maken om spullen te dragen, netten om te vissen en te jagen, of zeilen voor boten.

Hoewel de uitvinding van textiel al heel oud is, en onze stoffen er vandaag nogal anders uitzien dan die van de oermens, blijft de basis hetzelfde.

Veel stoffen maak je door te weven. Daarvoor moet je eerst een draad spinnen. Dat kun je doen met delen van planten, zoals vlas of katoen, maar ook met de vacht van dieren, zoals wol. Als er meerdere draden gesponnen zijn, kan het weven beginnen. Eerst span je een heleboel verticale draden naast elkaar op een weefgetouw. Daarna weef je een andere draad horizontaal boven en onder de opgespannen draden. Aan het einde van de rij maak je een bocht en keer je terug. Als je alles goed aandrukt, krijg je textiel of geweven stof. Je kunt werken met gekleurde draden om een tekening in de stof te weven.

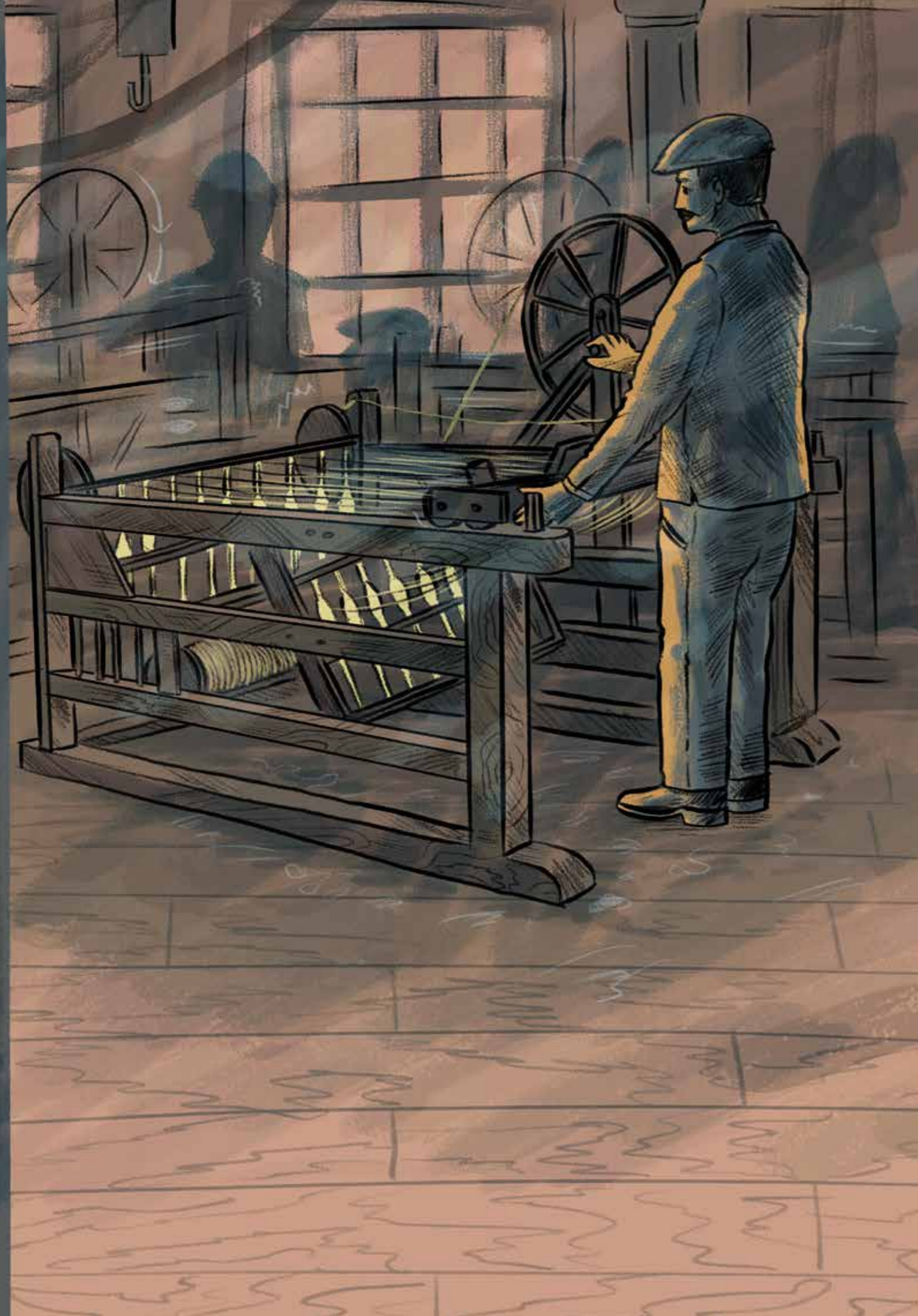

Draad spinnen, er textiel van weven en er daarna kleren van maken is iets wat mensen al heel lang doen. Tot 150 jaar geleden maakten veel mensen nog al hun kleding zelf. We kunnen het ons moeilijk voorstellen, maar klerenwinkels zoals wij die kennen, bestonden toen nog niet. Spinnen en weven kostte veel tijd, en daarom waren mooie kleren ook erg duur en enkel weggelegd voor mensen met veel geld en aanzien.

Tot die tijd werden wol, vlas en katoen met de hand of met spinnewielen tot draad gesponnen. Die draden werden dan naar een wever gebracht, die ze op een weefgetouw spande om er stof van te weven. Vaak waren er wel tien spinsters nodig om voldoende garen te maken voor één wever. Stof maken was handenarbeid en duurde dus lang. Het vroeg veel geduld en vakmanschap.

Daar kwam zo'n 250 jaar geleden verandering in, toen de eerste machines bedacht werden die veel sneller draden konden spinnen.

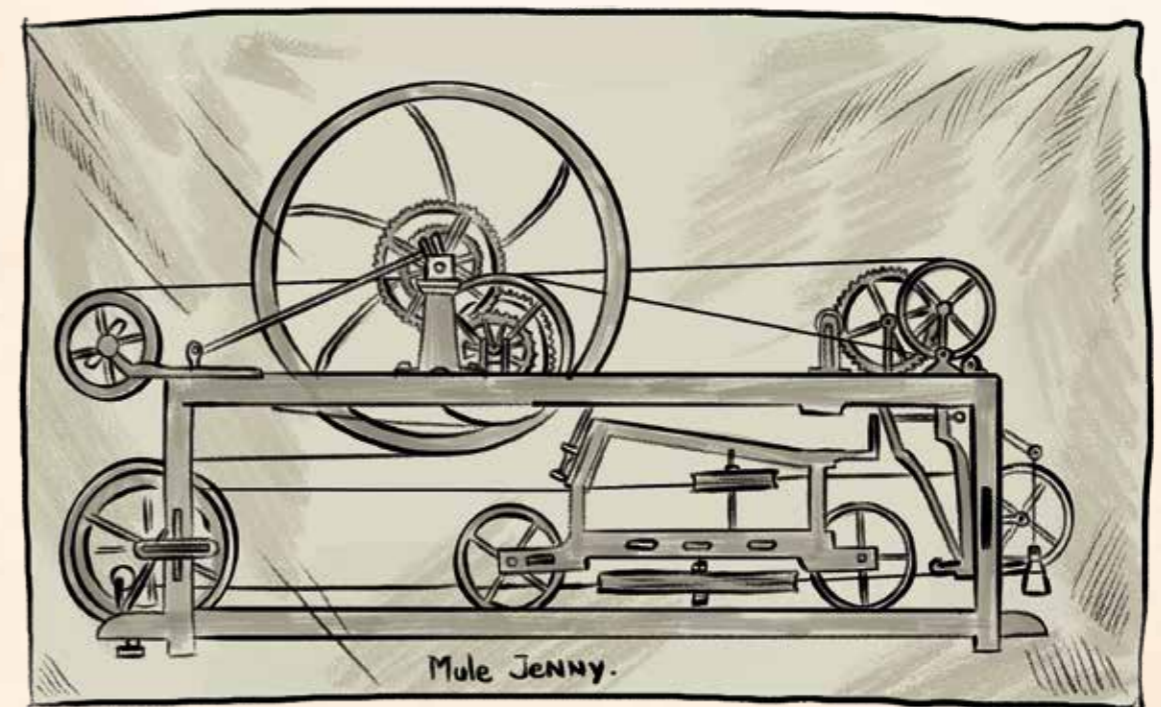

In de achttiende eeuw werden in de Verenigde Staten veel grote katoenplantages opgericht, waar vooral tot slaaf gemaakte mensen waren tewerkgesteld. Door die plantages werd er steeds meer en goedkoop katoen naar Engeland verscheept.

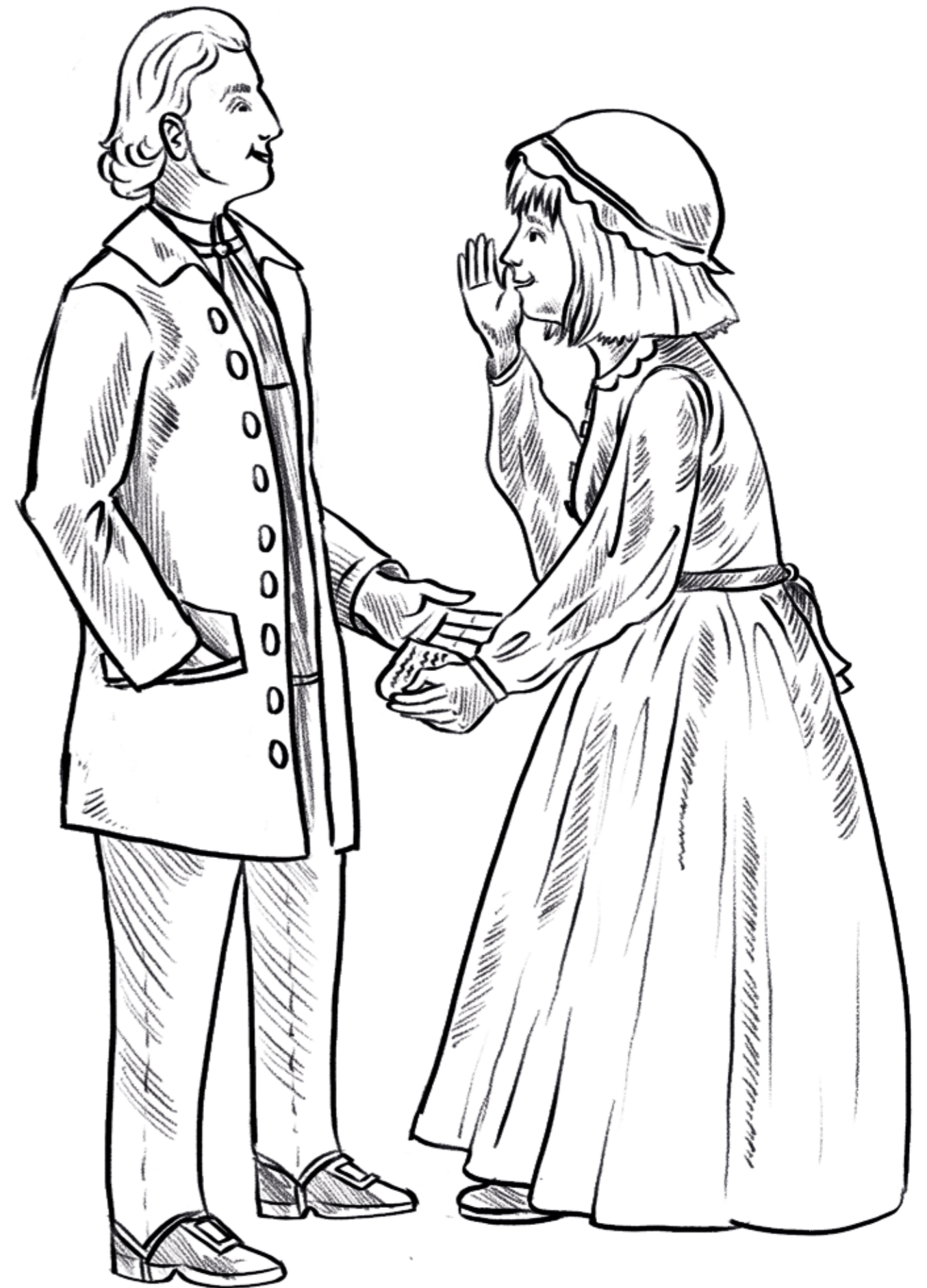
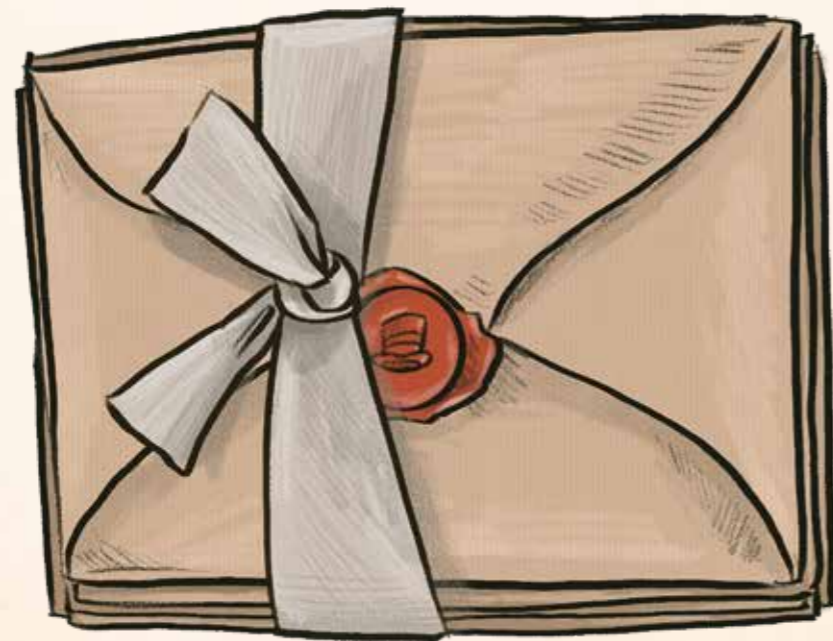
Op het einde van de achttiende eeuw vond de Engelsman Samuel Crompton de Spinning Mule of Mule Jenny uit. Deze machine, die naast mankracht aangedreven werd door waterkracht of stoom, kon veel sneller katoen spinnen dan een gewoon spinnewiel. Op die manier kon er veel sneller en goedkoper draad worden gemaakt. Een paar jaar later ontwikkelde Edmund Cartwright ook een mechanisch weefgetouw.

Door die nieuwe machines en de kracht van stoom kon textiel op een totaal andere manier worden gemaakt. Dat gebeurde niet langer bij mensen thuis, maar in fabrieken in de stad. Veel steden in Engeland, zoals Manchester, groeiden enorm snel door de vele fabrieken die er gebouwd werden. De arbeiders, die aan een laag loon en in slechte omstandigheden moesten werken, kregen kleine huisjes om in te wonen. Door de verkoop van draad en textiel werden de fabrieksbazen daarentegen erg rijk. Zij bouwden voor zichzelf grote stadspaleizen en statige huizen.

De Britse overheid begreep al snel dat ze haar nieuwe rijkdom te danken had aan deze slimme uitvindingen. Het was dan ook de bedoeling om ze zo goed mogelijk geheim te houden. De machines mochten niet worden verkocht aan andere landen en ook het vertrek van vakmensen werd verboden. Fabrikseigenaren hielden hun plannen achter slot en grendel. Wie probeerde een machine mee te nemen, riskeerde een gevangenisstraf.

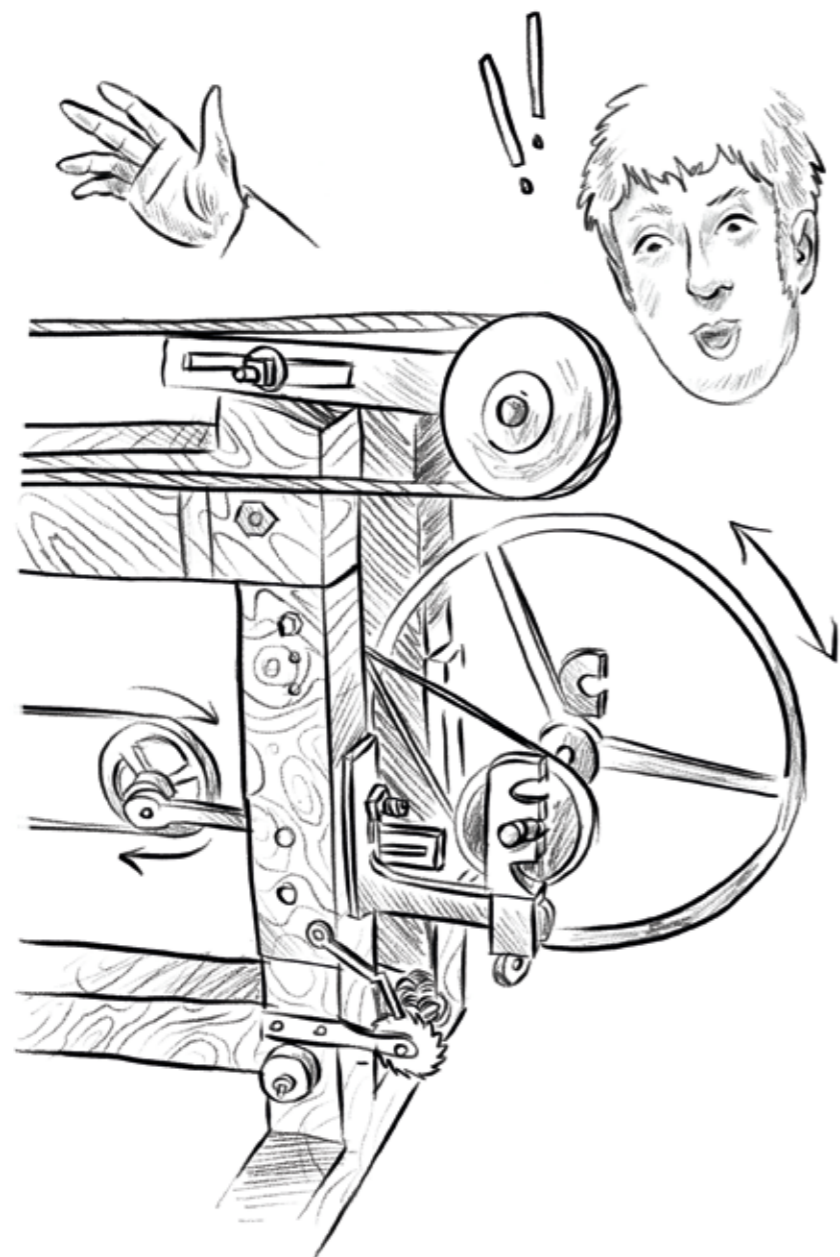
Maar buitenlandse ondernemers wilden maar al te graag weten hoe die nieuwe machines en fabrieken werkten. Hun nieuwsgierigheid was groter dan hun angst om gestraft te worden. Steeds vaker zochten ze manieren om de geheimen achter de nieuwe uitvindingen te ontdekken. Dat gebeurde bijvoorbeeld door spionage.

Lieven Bauwens werd in 1769 geboren in Gent. Zijn vader, die leerlooier was, stuurde hem op zijn zeventiende naar Engeland om er de nieuwste technieken te leren. Daar zag hij voor het eerst hoe machines veel sneller dan in Gent draad konden spinnen en textiel weven.

Lieven begreep al snel hoe belangrijk de Mule Jenny was voor de hele textielindustrie. Toen hij 29 jaar was, opende hij als een van de eersten buiten Engeland een katoenspinnerij in de buurt van Parijs. Niet lang daarna opende hij ook twee fabrieken in Gent. Lieven was zelf geen uitvinder, maar wel een slimme zakenman die veel kansen zag.

Lieven wilde ook een fabriek bouwen zoals die in Engeland en een Mule Jenny naar Gent brengen. Maar hoe smokkel je ongezien zo'n grote machine het land uit? Hij besloot om onderdelen van verschillende machines te verstoppen in kisten en koffers met suiker en koffie, en zo via schepen de haven uit te sturen. Hij smokkelde niet alleen stukken van de machine, tekeningen en plannen mee, maar ook Engelse experts die hem moesten helpen om de machine in Gent weer in elkaar te zetten.

Toen de Britse overheid ontdekte wat Lieven deed, werden de mensen met wie hij samenwerkte veroordeeld voor spionage en moest hij zelf het land uitvluchten. Maar de machine en de kennis, die waren ondertussen ook vertrokken!

Weer in Gent probeerde Lieven samen met de Engelse experts de machine in elkaar te zetten. Hij gebruikte daarvoor ook zijn eigen tekeningen en schetsen. Omdat ze niet alle onderdelen mee hadden kunnen smokkelen, moesten ze de ontbrekende stukken zelf bedenken. Toen alles in elkaar was gezet en de machine werkte, opende Lieven in 1800 een nieuwe fabriek om zelf draad te maken, net zoals de fabrieken in Engeland. Om aan genoeg arbeiders voor zijn fabriek te komen, schakelde hij ook kinderen en gevangenen mee in.

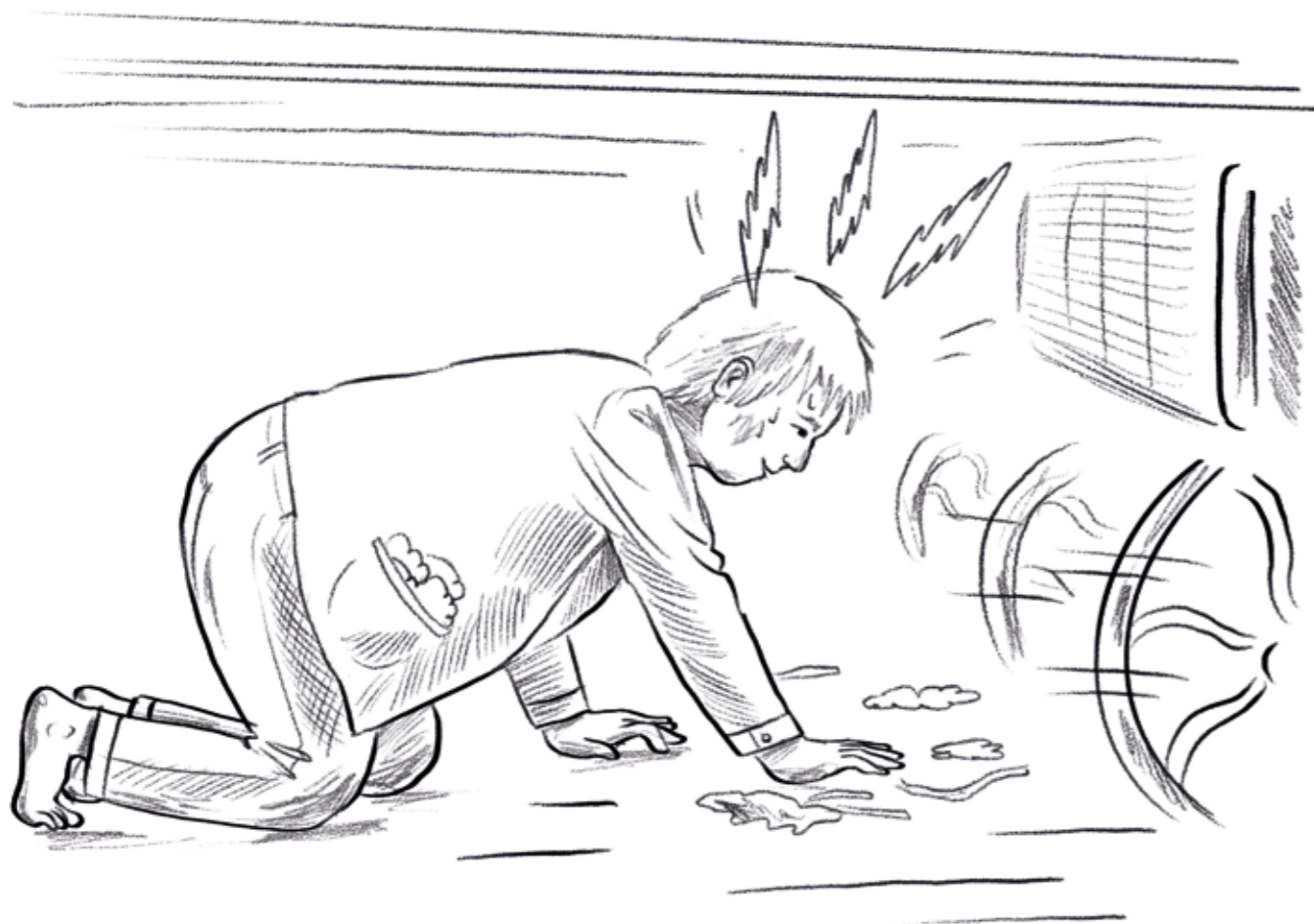
Zodra de machineonderdelen in Gent waren, werden ze door andere ondernemers nageemaakt en kwamen er nog meer fabrieken. Twaalf jaar nadat Lieven zijn fabriek had geopend, telde de stad 25 spinnerijen en 15 weverijen. Zo werd Gent al snel een heel belangrijke stad voor de katoenindustrie. Lieven sprak over Gent als 'zijn eigen Manchester'.

De industriële revolutie bracht het Europese vasteland veel welvaart, maar ook heel wat ellende. Het werk in de fabrieken was zwaar. De werkplaatsen waren onveilig en ongezond. Naast mannen gingen ook vaak vrouwen en kinderen mee aan de slag in de nieuwe industrie. Hoe meer werkende gezinsleden, hoe meer brood op de plank. Maar zelfs dan hadden de meeste gezinnen weinig inkomsten. Ze hadden niet genoeg om een eigen huis te kopen en woonden daarom vaak met meerdere gezinnen samen in één huis. Omdat ze niet genoeg verdienden, hadden ze ook geen andere keuze dan te blijven werken in de fabrieken.

De industrie bracht veel handel, maar het geld werd niet eerlijk verdeeld. De rijken werden rijker en zij hielden de arbeiders arm.

Vandaag vind je in heel Europa sporen van dat industriële verleden terug, zeker in steden als Gent. Lieven Bauwens kreeg er zelfs een standbeeld en er werd een plein naar hem vernoemd. De beluiken en arbeiderswoningen worden nog steeds bewoond en zijn nu vaak gezellige en hippe plekken.

Het Industriemuseum in Gent stelt, naast verschillende weefgetouwen en spinmachines, ook een van de oudste bewaarde exemplaren van de Mule Jenny tentoon. Met sommige machines wordt af en toe nog gewerkt, zodat de bezoekers zelf kunnen ervaren hoe indrukwekkend en lawaaierig ze waren.

Veel van de spinnerijen en weverijen die vandaag het textiel voor onze kleren vervaardigen, bevinden zich niet meer in Europa, maar in Azië. Vaak kopen we kleren zonder te weten wie ze gemaakt heeft of hoe ze gemaakt worden. Omdat het nu zo snel kan, worden er zelfs zoveel kleren gemaakt dat 40% ervan nooit gedragen zal worden en gewoon op de afvalberg belandt.

We zijn het ondertussen gewend om snel en goedkoop kleren te vinden in allerlei winkels. Daardoor dragen we er minder zorg voor of herstellen we ze niet. Vroeger zochten we naar manieren om snel en goedkoop kleren te maken. Nu moeten we ons afvragen hoe we ervoor kunnen zorgen dat we er niet te veel produceren.

